

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
Відділ андрагогіки**

ЛИЦАР ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

**ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
АКАДЕМІКА СЕМЕНА УСТИМОВИЧА ГОНЧАРЕНКА**

КИЇВ – 2018

УДК 016:929+37(092) Гончаренко
ББК 91.9:74
Л 14

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
(протокол № 4 від 23 квітня 2018 р.)

Л 14 **Лицар педагогічної науки : науково-популярне видання до 90-річчя від дня народження академіка Семена Устимовича Гончаренка** [колектив авторів] / За заг. ред. Л.Б. Лук'янової ; упоряд.: О.В. Аніщенко, А.М. Самко. – К.: ТОВ «ДКС-Центр», 2018. – 184 с.

Рецензенти:

Сотська Г.І., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Тимчук Л.І., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Книга присвячена пам'яті видатного науковця, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України (академіка), Заслуженого діяча науки і техніки України, відомого вченого – фахівця у галузі загальної педагогіки і методики навчання фізики, талановитого Вченого, мудрого Вчителя – Семена Устимовича Гончаренка (09.06.1928 – 07.04.2013). У книзі візуалізовано спогади його учнів, колег і друзів, висвітлено окремі аспекти науково-методичної спадщини педагога.

Видання адресовано вченим, докторантам, аспірантам, педагогічним працівникам закладів вищої, професійно-технічної (професійної) освіти, загальноосвітніх закладів, і всім, хто цікавиться науково-педагогічною спадщиною академіка Семена Устимовича Гончаренка, питаннями методології педагогіки, біографічного, феноменологічного підходів у педагогіці, а також проблемами професійного та особистісного розвитку дорослих, гуманітаризації шкільної освіти, методики навчання фізики в середній школі.

У книзі використано фото представників наукових шкіл Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та інших закладів, установ, а також співробітників Інституту.

ISBN 978-617-7300-25-9

© Ін-т пед. освіти і освіти дорослих
НАПН України, 2018
© Колектив авторів

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ	6
Ляшенко Олександр, Мальований Юрій	
Штрихи до портрета.....	7
Ничкало Нелля	
І розум, і совість української освіти і педагогічної науки.....	11
Радкевич Валентина	
Як багато нашого пішло з ним. Як багато його залишилося з нами	16
Савченко Олександра	
Незабутній Семен Устимович	18
Філіпчук Георгій	
Продовження розмови з Любомудром.....	20
Кузьмінський Анатолій	
Семен Устимович Гончаренко – глибока наукова компетентність, чуле серце і тонке відчуття гумору.....	23
Лук'янова Лариса	
Мої спогади про Вчителя.....	26
Щербак Ольга	
Актуальність науково-педагогічної спадщини академіка С.У. Гончаренка.....	32
Аніщенко Олена	
Минуле, що лине в майбутнє (штрихи до портрета академіка Семена Устимовича Гончаренка).....	35
Васянович Григорій	
Реаліст і мрійник педагогічної освіти і науки – академік Семен Гончаренко.....	38
Вовк Мирослава	
Академік С.У. Гончаренко – взірець наукової мудрості й академічної доброчесності.....	46
Гуз Костянтин	
Академік Семен Устимович Гончаренко.....	49
Дем'янчук Олександр	
Непересічний таланти академіка Семена Устимовича Гончаренка.....	54
Дубасенюк Олександра	
Реалізація ідей С.У. Гончаренка про роль та особливості науково-педагогічного дослідження у підготовці педагогів-дослідників.....	55

Козлакова Галина	
Педагогічний вплив на підготовку учителів і молодих науковців у працях академіка С.У. Гончаренка.....	61
Козловська Ірина, Козловський Юрій	
Шляхетна іскра вічного вогню.....	68
Коновець Світлана	
Наш планетарний Учитель.....	70
Муранова Наталія	
Бути людиною – найважливіша професія.....	73
Онищук Людмила	
Велич людської душі.....	77
Піддячий Микола	
Вчитель, Наставник, Вчений.....	79
Рибалка Валентин	
Гуманістичні діалоги з Семеном Устимовичем Гончаренком як школа професійної наукової творчості.....	81
Семенов Олена	
Семен Устимович Гончаренко як акмеособистість у царині методології науково-педагогічних досліджень.....	84
Сігаєва Лариса	
Я – щаслива людина.....	90
Сікорський Петро	
Семен Устимович Гончаренко – двічі науковий керівник.....	93
Солдатенко Микола	
Методологічна спадщина академіка С.У. Гончаренка.....	100
Степанюк Алла	
Академік Семен Гончаренко міг би обійтися без педагогіки, а педагогіка без нього – аж ніяк	104
Стрельніков Віктор	
Семен Устимович Гончаренко – мій Великий Вчитель.....	107
Тарасенко Галина	
Гуманітарний всесвіт Семена Гончаренка (масштаб наукових ідей у абрисі епохи «освітнього ренесансу»).....	112
Усатенко Тамара	
Три зустрічі з Семеном Устимовичем Гончаренком.....	118
Хомич Лідія	
Науковий супровід в аспірантурі, докторантурі, інституті.....	121
Ягулов Василь	
Наукова етичність як провідний методологічний і життєвий принцип академіка Семена Гончаренка.....	125

Баглай Володимир	
Батьківське побажання «ХАЙ ЩАСТИТЬ!».....	137
Грищенко Юлія	
Відданість улюбленій справі	139
Жидецький Юрій	
Мовна особистість С.У. Гончаренка у вимірах психолінгвістики	141
Зінченко Світлана	
Дякую долі за знайомство і спілкування з Семеном Устимовичем.....	146
Кизенко Василь	
Знакова роль С.У. Гончаренка в розвитку української педагогіки: слово про Вченого.....	148
Ковальчук Ера	
Вчений-енциклопедист	151
Кутова Ольга	
Пам'яті Семена Устимовича Гончаренка присвячується	154
Самко Алла	
Семен Устимович Гончаренко – академік мудрості та людяності.	158
Сокол Тетяна	
Будемо пам'ятати завжди (про Семена Устимовича Гончаренка).	163
Тищук Віталій	
Окремі спогади про Семена Устимовича Гончаренка	165
Торчевська Наталя	
Видатний науковець, щира людина	172
Хлєбникова Людмила	
Якою людиною був Семен Гончаренко?	174
Шагаєва Ольга	
З теплотою і щирою вдячністю	176
Штома Людмила	
Освіти сяйво осяйне.....	178
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	180

Галина Козлакова,
Рівненський державний
гуманітарний університет,
м. Київ, Україна
galina_158@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ПІДГОТОВКУ УЧИТЕЛІВ І МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ У ПРАЦЯХ АКАДЕМІКА С.У. ГОНЧАРЕНКА

Майже 13 років минуло з того часу, коли автору статті довелося захищати докторську дисертацію у Харківському національному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди¹. Саме у цей період була так необхідна науково-теоретична, моральна і психологічна підтримка від наукового консультанта, академіка Семена Устимовича Гончаренка, який виявився чудовим учителем, мудрим, розумним, терплячим і захопленим педагогічною наукою наставником. Думки про необхідність започаткування окремого видання або наукової конференції на згадку про педагогічну спадщину С.У. Гончаренка з'являлися в різних обставинах, проте прийшов час, коли необхідно висловити сердечну подяку колективу Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, який виступив із такою ініціативою ще влітку 2015 р.

Важливим є те, що кожен представник науково-педагогічної школи академіка С.У. Гончаренка вважає для себе за високу честь взяти участь у підготовці нового видання та ще раз прислухатися до джерела української педагогічної думки, що надихає на подальшу творчу діяльність і нас, і наших наукових учнів, представників нових науково-педагогічних шкіл.

Точні статистичні дані щодо педагогічної спадщини Семена Устимовича, кількість підготовлених та виданих книжок, кількість підготовлених докторів і кандидатів наук, можуть навести фахівці-бібліографи та наукознавці. На наш погляд, доречно звернути увагу саме на три наукові праці академіка С.У. Гончаренка, посилання на які подано наприкінці статті^{2,3,4}. Перша з цих книжок може і випадково опинилася у моїй домашній бібліотеці, але вона зберігає власноручний автограф шановного Семена Устимовича із побажаннями творчих успіхів особисто для мене. Друга книжка розкрила для мене (як викладача) можливість започаткування та організації саме педагогічного дослідження у

¹ Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи ступеневої підготовки майбутніх фахівців з комп'ютеризованих систем у технічних університетах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 38 с.

² Гончаренко С.У. Фізика для допитливих / С.У. Гончаренко – К.: Техніка, 1970. – 276 с.

³ Педагогічні дослідження. Методичні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К.: АПН України, 1995. – 48 с.

⁴ Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / Семен Устимович Гончаренко. - Рівне: Волинські обереги, 2011. - 552 с.

технічному університеті та узагальнення його результатів, предметом якого є навчальний процес, особливості його перебігу і впливу на підготовку студентів. І нарешті третю книгу, на мій погляд, можна вважати настільною під час планування будь-яких нових педагогічних розробок, настанов аспірантам і докторантам, підготовки аналітичних розробок і наукових звітів.

Ці праці не втрачають своєї актуальності і сьогодні, а тому зупинимося на їх змісті і структурі більш докладно.

1. *Фізика для допитливих*⁵. У популярній і доступній формі у цій книжці автором розкрито фізичний зміст багатьох явищ природи та висвітлено їх застосування у сучасній техніці (у період 1970 р.). На той час автор статті як молодий спеціаліст, випускниця механіко-математичного факультету Дніпропетровського державного університету працювала в Обчислювальному центрі Держплану Української РСР. Випускників запросили до праці з декількох найкращих університетів з метою налагодити автоматизовані розрахунки Держплану на обчислювальних машинах типу Урал-4, Урал-14, Мінськ-32 тощо. Це був час становлення кафедр прикладної математики та обчислювальної техніки в університетах і технічних інститутах, де основу навчальних планів складали поглиблені програми з математичної фізики, теоретичної фізики, основ алгоритмізації і програмування. Не всі студенти мали ґрунтовну підготовку з фізики у середніх школах, а тому і шукали додаткові книжки, що сприяли розумінню законів руху твердого тіла, застосування гіроскопів, механіки польотів космічних кораблів, вертольотів, суден на підводних крилах тощо. Про все це і багато іншого можна було прочитати у книжці тоді ще кандидата педагогічних наук Семена Устимовича Гончаренка. Епіграфом до вступу автор обрав слова відомого письменника Ромена Ролана: «Наука в наші дні захоплює більше, ніж будь-які романи». Текст книги від обкладинки до останньої технічної сторінки супроводжують дотепні і професійно виконані графічні рисунки художника Ф.І. Юр'єва, що сприяють унаочненню викладення навчального матеріалу та його сприйняття.

Автор книги не відмовляє собі у задоволенні жартувати і розглядати різні фізичні парадокси із використанням гумористичних замальовок. Єдиним рецензентом книги був кандидат педагогічних наук, багаторічний завідувач кафедри методики навчання фізики Київського педагогічного інституту Є.В. Коршак. Виданням книги зацікавилася редакція літератури з гірничої справи та літератури київського видавництва «Техніка». Тираж позначено у кількості 40 000 прим., воно і зрозуміло - хоча би по дві книжки у кожен українську школу.

Після першого видання книжки пройшло понад 50 років, але не має сумніву, що і сучасні школярі, студенти і вчителі із захопленням можуть перегортати

⁵ Гончаренко С.У. Фізика для допитливих / С.У. Гончаренко – К.: Техніка, 1970. – 276 с.

сторінки цієї книги, знову відкриваючи для себе закони всесвітнього тяжіння, експерименти з вимірювання Землі, а також знаходити відповіді на багато інших, нових для кожного покоління учнів запитань, зокрема: «Як полетіти у космос із Землі? Як повернутися з космосу на рідну Землю? Чим відрізняється робота фізика-теоретика і фізика-експериментатора? Чим займаються фізики у наш час?», тощо.

Останнє запитання має прогностичний характер і повторювалося академіком С.У. Гончаренко у дискусіях із докторантами: Яка користь від вашого дослідження для навчального процесу? Якими ви бачите перспективи результатів вашого дослідження?

Отже, можна мати диплом з відзнакою найкращого європейського університету, можна багато років викладати фізику у середній школі і педагогічному інституті. Але треба ще бути майбутнім доктором педагогічних наук, майбутнім академіком, мати особливий хист до популяризації і унаочнення найскладніших фізичних явищ, щоби ваші книжки через півстоліття продовжували читати і готувати за ними навчальні заняття у загальноосвітній школі та лекції в університеті.

Сподіваюся, що матеріали книги⁶ неодноразово стануть підґрунтям для для підготовки електронних презентацій вчителями, курсових і дипломних робіт студентами, для навчальних занять для слухачів Малої академії наук.

2. *Методичні поради молодим науковцям*⁷. Випускник університету або аспірантури, розпочинаючи викладацьку роботу на посаді асистента у закладі вищої освіти, поступово напрацьовує свій власний досвід організації навчальних занять, читання лекцій, проведення семінарів, лабораторних і практичних занять з різних дисциплін спеціальності, за якою готує студентів колектив кафедри. Настає час, коли молодій викладач розуміє, що навчального матеріалу з підручників і навчальних посібників недостатньо, а тому необхідно самому підготувати методичні рекомендації для студентів або для інших викладачів щодо висвітлення новітнього матеріалу, особливостей проведення лабораторних робіт за допомогою комп'ютерних технологій або інших новітніх засобів навчання тощо.

Тобто, постає питання - як написати методичні рекомендації, яким чином структурувати матеріал і викласти його доступно на папері та в електронному вигляді? Зразком такої методичної праці може бути брошура академіка С.У. Гончаренка⁸, яка за двадцять років декілька разів перевидавалася, давно гуляє по Інтернеті в електронному варіанті, але постійно користується увагою молодих науковців і студентів старших курсів педагогічних університетів. Причину такої популярності можна знайти у поясненнях авторитетного академіка щодо

⁶ Гончаренко С.У. Фізика для допитливих / С.У. Гончаренко – К.: Техніка, 1970. – 276 с.

⁷ Педагогічні дослідження. Методичні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К.: АПН України, 1995. – 48 с.

⁸ Там само.

обрання теми дослідження, визначення предмета і об'єкту дослідження, організації педагогічного експерименту, формулювання наукової новизни тощо. Зміст брошури представлено на обкладинці, а далі поступово читач знаходить відповіді на важливі запитання – як стати не лише кваліфікованим викладачем, а також започаткувати власне педагогічне дослідження, результати якого можуть стати корисними і для навчання студентів, і для діяльності викладачів.

Якщо у педагогічному університеті такий підхід до роботи молодого науковця є істотним, природним прагненням досягнути таємниці науково-педагогічної праці, то у технічному університеті і до наших часів зберігається поверхневе ставлення до усіляких педагогічних експериментів. Тому що найбільш важливими для представників різних технічних і технологічних галузей вважаються саме новітні досягнення у цих напрямках, які утворюють нове знання і стають предметом захисту у дисертаціях.

Для багатьох викладачів технічних дисциплін справжнім відкриттям є той факт, що ефективні навчальні технології, які опрацьовано ними за багато років викладання спеціальних дисциплін, також можна представити як предмет наукового дослідження, викласти в науковій роботі і представити на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора педагогічних наук.

Зазначена праця академіка С.У. Гончаренка у свій час особисто для мене стала дороговказом до занурення у глибини дослідження саме освітнього процесу, спілкування із студентами на рівні партнерства і спільної праці, опанування теоретичних понять, методологічних підходів і методик підготовки себе як доктора педагогічних наук.

Багато уваги автор брошури приділяє використанню методу експертів, проблемі педагогічних вимірювань, формулюванню наукової новизни і висновків: «... результат дослідження має бути поданий так, щоби його можна було використати в науковій і практичній діяльності, розкритий із змістовного і ... якісного боку. Лише тоді нові знання можуть бути включені до загальнонаукового фонду, взяті на озброєння науковими і практичними працівниками» (с. 45). На завершення автор у черговий раз демонструє свою скромність, оскільки вважає, що деякі висловлені думки можуть бути предметом дискусії.

Зараз видано декілька цікавих, не менш ґрунтовних, навчальних посібників на допомогу здобувачам наукового ступеня, зокрема праця професора В.К. Майбороди⁹. Але при підготовці до складання кандидатських іспитів із педагогічних спеціальностей бажано рекомендувати брошуру академіка С.У. Гончаренка, в якій можна знайти короткі і конкретні відповіді щодо визначення теоретичного апарату педагогічного дослідження, організації педагогічного експерименту та аналізу його результатів.

⁹ Майборода В.К. Методика підготовки й оформлення рукопису та автореферату дисертації: навч. посібник, видання четверте, змінене і доповнене / за ред. В.І. Лугового. - Чернівці, 2013. – 244 с.

3. *Український педагогічний енциклопедичний словник*. В анотації до книги¹⁰ читаємо: «У цьому науково-педагогічному виданні вміщено узагальнену й систематизовану інформацію з теорії і практики навчання та виховання. Розглянуто широке коло понять педагогічної науки, подано різнобічний довідковий матеріал, поняття і терміни, що стосуються навчально-виховного процесу, нові педагогічні теорії, концепції, категорії. Всього словник містить близько 4000 статей». Складно оцінити обсяги тієї наполегливої, цілеспрямованої, копіткої, багаторічної праці академіка С.У. Гончаренка, що покладено до основи даного словника. Можна визначити цю працю як певний педагогічний Олімп, до якого прагне учений, що перевищує усі разом узяті дисертації, навчальні посібники, інші рукописи. На стор. 4 позначено, що цей словник визнано одним із кращих серед поданих на конкурс, організований Міністерством освіти і науки України та Міжнародним фондом «Відродження» в рамках програми «Трансформація гуманітарної освіти в Україні».

На стор. 7 автор зазначає, що найскладнішим завданням виявився добір до словника відомостей про українських педагогів, діячів освіти. До книги включено інформацію про дійсних членів і членів-кореспондентів АПН України, українських педагогів, обраних до АПН Росії та СРСР, педагогів - Героїв Соціалістичної Праці, народних учителів, заслужених діячів освіти України, авторів шкільних підручників, педагогічних концепцій, авторів проектів освітніх реформ тощо. Отже словник наповнено не лише тлумаченням певних важливих термінів, а також коротким описом життя людей, які присвятили своє життя служінню педагогічній науці, вплинули своїми зусиллями на розвиток шкільної, професійної та вищої освіти.

При підготовці словника, як зазначає автор, використано велику кількість різноманітних джерел. Йдеться про педагогічні енциклопедії і словники англійською, німецькою, польською, російською та іншими мовами. Використано також матеріали з Української радянської енциклопедії, енциклопедії Українознавства, підручників з педагогіки, психології, історії педагогіки і психології, монографічних видань.

Створюючи свій Український педагогічний енциклопедичний словник, академік С.У. Гончаренко працював самостійно, про що самокритично зазначив на стор. 8 як «певний акт сміливості». По-перше, тому що у словнику розміщено величезний обсяг відомостей, знавцем яких одна людина бути не може. По-друге, під час роботи над книгою не можливо уникнути певного суб'єктивізму, особистих поглядів і симпатій автора.

Слід наголосити, що у 2009 р. (перше видання) це був перший український педагогічний словник, що мав за мету започаткування систематичної наукової

¹⁰ Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / Семен Устимович Гончаренко. - Рівне: Волинські береги, 2011. - 552 с.

праці над українською педагогічною термінологією, над її збагаченням та унормуванням. Словник дійсно став довідниковим енциклопедичним виданням для великої кількості науковців, учителів та інших працівників освіти, в якому узагальнено досить повну інформацію з теорії, історії і практики навчання та виховання, про що мріяв автор академік С.У. Гончаренко.

4. *Особисті враження від співпраці з Академіком.* Наше перше знайомство з професором С.У. Гончаренком відбулося понад 20 років тому, коли разом із ученим секретарем Інституту педагогіки АПН України професором Ю.І. Мальованим (зараз – член-кореспондент НАПН України) вони працювали в будинку на вул. Трьохсвятительський. На дверях кабінету було розташовано відомий напис «Заходьте», сутність якого засвідчувала готовність господаря до спілкування з відвідувачами не за усталеним розкладом, а в будь-який час. Саме такий режим роботи зберігав Семен Устимович і на п'ятому поверсі будинку № 9 по вул. М. Берлінського, де майже завжди були відчинені двері для аспірантів і докторантів.

Щиро вдячна академіку Неллі Григорівні Ничкало, яка доклала багато зусиль, щоби Семен Устимович погодився стати моїм науковим консультантом, оскільки запровадження педагогічних досліджень у технічних університетах наприкінці дев'яностих років минулого століття лише розпочиналося.

Мені пощастило постійно відчувати підтримку серед колег через високу повагу до відомого в Україні та серед педагогів-фізиків Вченого, мого наукового консультанта. Із великою вдячністю сприймала його поради щодо уточнення певних положень та формулювань і автореферату, і дисертації. Систематичні консультації відбувалися під час роботи з опонентами, серед яких – професор Роман Семенович Гуревич (зараз – дійсний член НАПН України), представник наукової школи академіка С.У. Гончаренка.

Варто вклонитися долі за можливість пишатися своєю причетністю до кола численної науково-педагогічної школи академіка С.У. Гончаренка і про успішне продовження його академічних традицій у професійному зростанні представників нашої авторської наукової школи, випускників аспірантури і докторантури Інституту вищої освіти НАПН України.

Автором даної статті запропоновано аналіз трьох науково-педагогічних праць академіка Семена Устимовича Гончаренка та їх вплив на розвиток педагогічних досліджень в українських вищих навчальних закладах. Серед таких праць розглянуто навчально-популярний посібник з фізики, методичні поради молодим дослідникам та Український педагогічний енциклопедичний словник. Отже, за які би рукописи не брався Семен Устимович, вони відповідали його особистим професійним інтересам, були написані живою українською мовою, доступно, конкретно і винахідливо. На наш погляд, саме такі книжки має залишати після себе справжній учений – популярну книжку для школярів, в думках яких лише

пробуджується інтерес до майбутньої професії; методичні рекомендації для студентів старших курсів педагогічного університету, які розпочали мріяти про наукові відкриття і побачили себе серед майбутніх дослідників; енциклопедичний словник, якого ще не було написано українською мовою та який стає настільною книгою і професора університету, і шкільного вчителя, і майбутнього науковця-дослідника. Скільки б не було закликів і захоплень щодо електронних видань, найкращим подарунком для багатьох молодих учених залишається нова книга, яку можна взяти в руки, читати і перечитувати, конспектувати, посилатися на неї та дивуватися прозорливості автора, який своєчасно і досконало цю книжку підготував, крізь своє серце пропустив кожен рядок, кожную сторінку та залишив нам її у спадок для вивчення, наслідування й навчання майбутніх поколінь.

Не лише зміст, але й форма, і структура цитованих книжок, на нашу думку, є прикладом для наслідування, для продовження доброї традиції видатного педагога – «краще написати недосконалу книжку, ніж мріяти про досконалу і не написати її» (С.У. Гончаренко).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Аніщенко Олена – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Баглай Володимир – викладач Харківського професійного ліцею залізничного транспорту

Васянович Григорій – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Вовк Мирослава – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти імені І.А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Грищенко Юлія – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І.А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Гуз Костянтин – доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України

Дем'янчук Олександр Никанорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Дубасенюк Олександра – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка

Жидецький Юрій – кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник, професор кафедри соціальних дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України

Зінченко Світлана – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Кизенко Василь – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України

Ковальчук Ера – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри професійної освіти Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка

Козлакова Галина – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ІКТ і методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету

Козловська Ірина – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка»

Козловський Юрій – доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки і соціального управління Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

Коновець Світлана – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Кузьмінський Анатолій – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Кутова Ольга – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Лук'янова Лариса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Ляшенко Олександр – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України

Мальований Юрій – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, член-кореспондент НАПН України, вчений секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України

Муранова Наталія – доктор педагогічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту неперервної освіти Національного авіаційного університету

Ничкало Нелля – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України

Онищук Людмила – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України

Піддячий Микола – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України

Радкевич Валентина – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Рибалка Валентин – доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Савченко Олександра – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України

Самко Алла – аспірант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Семенов Олена – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Сігасва Лариса – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Сікорський Петро – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та соціального управління Національного університету «Львівська політехніка»

Сокол Тетяна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальних туристичних дисциплін Академії праці, соціальних відносин і туризму

Солдатенко Микола – доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти імені І.А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Степанюк Алла – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Стрельников Віктор – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук Полтавського університету економіки і торгівлі

Тарасенко Галина – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Тищук Віталій – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри методики викладання фізики і хімії Рівненського державного гуманітарного університету

Торчевська Наталя – кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Усатенко Тамара – доктор педагогічних наук, професор, науковий кореспондент відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І. А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Філіпчук Георгій – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, перший заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка

Хлебникова Людмила – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, член Національної всеукраїнської музичної спілки

Хомич Лідія – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Шагаєва Ольга – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник науково-організаційного відділу НАПН України

Штома Людмила – завідувач бібліотекою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Щербак Ольга Іванівна – доктор педагогічних наук, доцент, член-кореспондент НАПН України, директор Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка

Ягулов Василь – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

Науково-популярне видання

ЛИЦАР ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

**ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
АКАДЕМІКА СЕМЕНА УСТИМОВИЧА ГОНЧАРЕНКА**

*Аніщенко Олена
Баглай Володимир
Васянович Григорій
Вовк Мирослава
Грищенко Юлія
Гуз Костянтин
Дем'янчук Олександр
Дубасенюк Олександра
Жидецький Юрій
Зінченко Світлана
Кизенко Василь
Ковальчук Ера
Козлакова Галина
Козловська Ірина
Козловський Юрій
Коновець Світлана
Кузьмінський Анатолій
Кутова Ольга
Лук'янова Лариса
Ляшенко Олександр
Мальований Юрій
Муранова Наталія
Ничкало Нелля
Онищук Людмила*

*Піддячий Микола
Радкевич Валентина
Рибалка Валентин
Савченко Олександра
Самко Алла
Семенов Олена
Сігаєва Лариса
Сікорський Петро
Сокол Тетяна
Солдатенко Микола
Степанюк Алла
Стрельніков Віктор
Тарасенко Галина
Тищук Віталій
Торчевська Наталя
Усатенко Тамара
Філіпчук Георгій
Хлебнікова Людмила
Хомич Лідія
Шагаєва Ольга
Штома Людмила
Щербак Ольга
Ягупов Василь*

Дизайн обкладинки: Закомірний І.М.

Верстка, макетування: Самко А.М., Котирло Т.В., Щербина Д.В.

Підписано до друку 25.05.2018 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк різнографія.

Умов. друк. арк. 10,67. Обл.-від. арк 12,4

Наклад 300 прим. Зам. № 2505-1

Видавництво та друк ТВО «ДКС центр»
пров. Куренівський, 17, м. Київ, тел. (044) 537-14-34
свідоцтво про і внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 3457 від 08.04.2009 р.